

บทที่ ๔

วิเคราะห์บทบาทของพระมหาลลภิกษุที่ได้รับเอตทัคคะ เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ผู้สูงวัยในสังคมไทย

ในบทนี้ จะได้วิเคราะห์ถึงบทบาทในด้านต่างๆ ของพระมหาลลภิกษุที่ได้รับเอตทัคคะ จำนวน ๕ รูปด้วยกัน ได้แก่ ๑) พระอัญญาโกณฑัญญเถระ ๒) พระอุรุเวลกัสสปเถระ ๓) พระมหากัจจายนเถระ ๔) พระมหากัสสปเถระ และ ๕) พระราธเถระ ดังนั้น บทบาทของพระมหาลลภิกษุทั้ง ๕ รูป ในแต่ละด้านประมวลได้ ดังนี้

๔.๑ วิเคราะห์คุณสมบัติอันเป็นแบบอย่างที่ดีงาม

จากการศึกษาวิจัยมาทั้งหมด สามารถนำมาวิเคราะห์ถึงคุณสมบัติอันเป็นแบบอย่างที่ดีงามของพระมหาลลภิกษุทั้ง ๕ รูปในจำนวนอสีติมหาสาวก กล่าวคือ พระสาวกผู้ใหญ่ ๘๐ ท่าน ท่านทั้ง ๕ รูปนี้ต่างได้รับเอตทัคคะด้านต่างๆ ในพระพุทธศาสนา ซึ่งพอประมวลได้ ดังนี้

๔.๑.๑ พระอัญญาโกณฑัญญเถระ

พระอัญญาโกณฑัญญเถระ ท่านได้ศึกษาลัทธิในสมัยนั้นจนได้เป็น ๑ ใน ๘ พราหมณ์เข้าทำนาลักษณะของเจ้าชายสิทธัตถราชกุมาร และเมื่อเจ้าชายสิทธัตถราชกุมารทรงเสด็จออกผนวชก็รวมกับกลุ่มฤๅษีเฝ้าติดตามปรนนิบัติพระมหาโพธิสัตว์อยู่เป็นเวลานาน จนในที่สุดก็ได้ส่งจิตพิจารณาธรรมตามปฐมเทศนาจนบรรลุธรรมสำเร็จเป็นพระอริยบุคคล เป็นพระอริยมหาลลภิกษุรูปแรกในโลก เมื่อพูดในด้านประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนา การจัดการศึกษาระบบเปิดในพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อท่านอัญญาโกณฑัญญะฟังพระพุทเจ้าแสดงปฐมเทศนาชื่อธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ครั้งพอฟังเทศน์จบท่านอัญญาโกณฑัญญะ ได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นพระโสดาบัน เป็นพระเสขะคือต้องศึกษาต่อไปจนกว่าจะบรรลุพระอรหันต์จึงจะจบหลักสูตรสูงสุดในพระพุทธศาสนาและเป็นพระอเสขะคือ ไม่ต้องศึกษา เมื่อยังไม่เป็นพระอรหันต์ท่านต้องขอบวชเพื่อศึกษาต่อไป ในกรณีนี้พระพุทเจ้าทำหน้าที่เป็นพระอุปัชฌาย์บวชให้ท่านด้วยพระวาจาสั้นๆ ว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด พระธรรมเรากล่าวไว้ดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบ” คือ พระอัญญาโกณฑัญญะเมื่อบวชเป็นพระภิกษุแล้วยังต้องศึกษาต่อในพระพุทธศาสนาเพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบ จุดนี้เองที่ทำให้เกิด

ความจำเป็นในการจัดการศึกษาสำหรับผู้เข้ามาบวช เพราะต้องถือนิสัย คือ อาศัยอยู่ในความดูแล รับผิดชอบของพระอุปัชฌาย์จนกว่าจะบวชครบ ๕ ปี^๑

ดังนั้น คุณสมบัติอันเป็นแบบอย่างที่ดีงามของพระอัญญาโกณฑัญญเถระ ที่พระสงฆ์ไทย สามารถนำมาเป็นแบบอย่างเพื่อพัฒนาศักยภาพของตนและเผยแผ่พระพุทธศาสนา พอสรุปได้ ดังนี้

๑) เป็นแม่แบบของความเป็นพุทธสาวก มีประสบการณ์สูง

พระอัญญาโกณฑัญญเถระ เป็นตัวอย่างของพระสาวกของพระพุทธเจ้าในฐานะที่ท่าน เป็นพระภิกษุรูปแรก และบรรลุนิพพาน เป็นพระอริยสงฆ์สาวกกลุ่มแรกในพระพุทธศาสนา ท่านดำเนิน ชีวิตอย่างเรียบง่าย สันโดษ บำเพ็ญธรรม (ตบะ) ตลอดชีวิตของท่าน และในประวัติของท่าน ทำให้ ทราบถึงแนวทางแบบอย่างในการทำบุญและการตั้งจิตปรารถนาจะบรรลุนิพพาน

๒) ความเป็นพหุสูต

พระอัญญาโกณฑัญญเถระ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ชีวิตมาก คือ นอกจากจะมีอายุมากแล้ว พระอัญญาโกณฑัญญะยังผ่านเหตุการณ์ต่างๆ มาอย่างชัดเจน จนพระพุทธเจ้าทรงยกย่องว่าดีเด่นใน ตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทางผู้รัตตัญญู หมายถึง ผู้รู้ราตรีนาน

๓) คุณธรรมด้านอื่นๆ ที่ควรยึดถือเป็นแบบอย่าง

(๑) สันโดษไม่ยินดีในลาภสักการะและเกียรติยศชื่อเสียง พระอัญญาโกณฑัญญะ เป็นพระเถระผู้เฒ่า ไม่ชอบคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ชอบปลีกเร้นอยู่ในสถานที่อันสงบวิเวกตามลำพัง ใน คัมภีร์มโนรถปุรณี และคัมภีร์ธวัธวิลาสิณี กล่าวไว้ตรง กันว่า เป็นเวลา ๑๒ ปี ก่อนที่ท่านจะนิพพาน ท่านได้กราบทูลลาพระบรมศาสดาไปจำพรรษา ณ ป่าหิมพานต์ ตามลำพัง

(๒) เป็นผู้รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ทางโลก (ลัทธินอกพระพุทธศาสนา) ท่าน บำเพ็ญลัทธิพราหมณ์ติดตามเจ้าชายสิทธัตถะเพราะมีความเชื่อมั่นว่าเจ้าชายสิทธัตถะจะต้องตรัสรู้เป็น พระพุทธเจ้าอย่างแน่นอน ส่วนทางธรรม ท่านก็ได้บรรลุนิพพาน สำเร็จเป็นพระอริยสาวกกลุ่มแรกในโลก

(๓) มีส่วนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(๔) เป็นผู้มีความเชื่อมั่น คือ เชื่ออย่างไร ก็ทำตามที่เขาเชื่ออย่างนั้น เช่น เชื่อว่า เจ้าชายสิทธัตถะจะต้องเสด็จออกผนวชและได้ตรัสรู้อย่างแน่นอนจึงรอคอยวันเวลา เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวชจึงได้ชักชวนเพื่อนๆ อีก ๔ คนออกผนวชตาม เป็นต้น

๔.๑.๒ พระอูเรลกัสสปเถระ

จากการศึกษาพบว่า ชีวิตประวัติในอดีตชาติของพระอูเรลกัสสปเถระ ท่านเคยได้ตั้ง ความปรารถนาในสมัยพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระในตำแหน่งอันเลิศที่สุดกว่าพระสาวก

^๑พระราชนิพนธ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๒-๓.

ทั้งหลายฝ่ายมีบริวารมาก ต่อมาในชาติสุดท้ายท่านเกิดในวรรณะพราหมณ์ เมืองพาราณสี เมื่อเติบโตแล้วได้ศึกษาจนจบไตรเพท เกิดความเบื่อหน่ายในการดำเนินชีวิต จึงออกบวชเป็นชฎิลพร้อมด้วยบริวาร ๑,๐๐๐ คน ต่อมาฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าได้กำหนดวาระจิตตาม จนได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ ส่งผลให้พระพุทธเจ้ามีสาวกเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว และทำให้ท่านได้รับการแต่งตั้งจากพระพุทธเจ้าให้เป็นเลิศในด้านผู้มีบริวารมาก ดังนั้น คุณสมบัติอันเป็นแบบอย่างที่ดีงามของพระอรุเวลกัสสปเถระ ได้แก่

๑) เป็นผู้มีบริวารมาก

พระอรุเวลกัสสปเถระเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก กล่าวคือ เป็นผู้มีบริวารมาก การกระทำของพระอรุเวลกัสสปเถระเป็นสิ่งสำคัญในการปลดปล่อยความลึกลับสงสัยของชาวมคธได้หันมาสนใจในพระพุทธเจ้า จะเห็นได้จากการที่ได้ประกาศตัวเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าในท่ามกลางความสับสนของประชาชนชาวมคธ เพราะทุกคนรู้จักท่านอรุเวลกัสสปะดี แต่ไม่มีใครรู้จักพระพุทธเจ้า จึงต่างก็สงสัยว่าสมณะองค์นี้คือใคร มาจากไหน เป็นลูกศิษย์หรืออาจารย์ของท่านอรุเวลกัสสปะกันแน่ ฉะนั้นจึงเกิดความลังเลใจไม่ทราบว่า จะแสดงความเคารพต่อใครดี ดังนั้นพระอรุเวลกัสสปะจึงได้ประกาศให้ชาวเมืองทราบว่าเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าเป็นอาจารย์ของท่าน ชาวเมืองซึ่งมีความเคารพเลื่อมใสในท่านอรุเวลกัสสปะอยู่แล้ว พอทราบว่าบุคคลที่ตนเคยเคารพนับถือมีสติปัญญาสูงถึงเพียงนั้นยังเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า จึงเกิดความสนใจและทุ่มเทความเลื่อมใสมาสู่พระพุทธองค์โดยสิ้นเชิง จะเห็นได้ว่าจากเหตุการณ์ข้างต้นพระอรุเวลกัสสปะมีบทบาทในการปลดปล่อยความลึกลับสงสัยของประชาชนชาวมคธให้หันมาเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า

๒) ช่วยแรงประกาศพระศาสนา

พระอรุเวลกัสสปเถระเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมากคือ บทบาทการเผยแผ่ที่สัมพันธ์กับบุคคล ได้แก่ บทบาทการเผยแผ่ที่สัมพันธ์กับบุคคลในพระพุทธศาสนาได้แก่พระพุทธเจ้า และบทบาทที่สัมพันธ์กับบุคคลนอกศาสนา ได้แก่ บทบาทการเผยแผ่ที่สัมพันธ์กับเหล่าชฎิล กับบทบาทการเผยแผ่ที่สัมพันธ์กับชาวเมืองมคธ และบทบาทการเผยแผ่ที่สัมพันธ์กับหลักการของพระพุทธเจ้า อันประกอบด้วย คุณสมบัติของผู้เผยแผ่ ได้แก่ ปิโย น่ารัก ครุ น่าเคารพ วัจนะนักขะโม การอดทนต่อถ้อยคำ วัตตะ การรู้จักพูดชี้แจงเผยแผ่ให้ได้ผล โน จัญญานะ นิโยชะเย ไม่ชักนำผู้ฟังให้เดินผิดทางไปจากพุทธดำรัส^๒ โดยท่านมีจุดมุ่งหมายในการสอน เพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น ให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามควร วิธีการสอนท่านใช้วิธีการเปรียบเทียบกับข้ออุปมา การใช้อุปการณในการสอน การทำให้ดูเป็นตัวอย่าง การเล่นภาษา การเล่น

^๒ อก.สตตก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.

คาและใช้คาในความหมายใหม่ การรู้จักจังหวะและโอกาส สดุดท้ายเทคนิคและวิธีการเผยแผ่ท่านได้ใช้วิธีการเข้าหาผู้นำทางการเมือง และทางเศรษฐกิจ วิธีการปฏิบัติศาสนและหลักความเชื่อบางประการของศาสนาดั้งเดิม วิธีการใช้ปาฏิหาริย์ต่างๆ วิธีการปฏิรูป วิธีการสนทนการบรรยายและตอบปัญหา ผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทำให้ประชาชนทั่วไปเกิดศรัทธาเลื่อมใสหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก ทำให้ผู้ที่ยังไม่เลื่อมใสเกิดความเลื่อมใส ทำให้ผู้ที่เลื่อมใสอยู่แล้วเกิดความเลื่อมใสมากยิ่งขึ้น ทำให้งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาก้าวหน้าและประสบผลสำเร็จในเวลาอันรวดเร็ว

๓) คุณธรรมด้านอื่นๆ ที่ควรยึดถือเป็นแบบอย่าง

(๑) ประกอบด้วยพรหมวิหาร ๔

พระอรุเวลกัสสปะได้รับยกย่องในทางผู้มีบิรารมาก (ที่เป็นพระอรหันต์ ๑,๐๐๒ องค์) เนื่องจากท่านเป็นผู้ประกอบด้วยพรหมวิหารธรรม อันเป็นธรรมสำหรับผู้ใหญ่ใช้ปกครองดูแลบิรารให้มีความสุข ซึ่งประกอบด้วย

(๑) เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข

(๒) กรุณา ความสงสารปรารถนาจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

(๓) มุทิตา ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี

(๔) อุเบกขา ความวางเฉย ไม่ดีใจไม่เสียใจเมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ

ด้วยคุณธรรมเหล่านี้ และอีกทั้งรู้จักบำรุงจิตใจบิราร ด้วยการสงเคราะห์ ด้วยวัตถุสิ่งของ และหลักธรรมะ จึงทำให้ท่าน สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจบิรารไว้ได้ เป็นที่รักเคารพของบิราร และก็เป็นพุทธสาวกรูปเดียว ที่มีบิรารมากที่สุด พระพุทธองค์จึงทรงยกย่องท่าน ในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าพระสาวกทั้งปวง ในฝ่ายผู้มีบิรารมาก

(๒) เป็นผู้มีปัญญา ใฝ่ในการศึกษา พระอรุเวลกัสสปเถระ ท่านก็ได้ศึกษาปฏิบัติลัทธิบูชาไฟในตอนแรก จนกระทั่งได้ฟังธรรมเทศนาอาทิตตปริยายสูตรจากพระพุทธเจ้า ในที่สุดก็ได้บรรลุธรรมสำเร็จกิจเป็นพุทธสาวก มหัลลภิกขุอีกรูปหนึ่งในพระพุทธศาสนา

(๓) เป็นกำลังสำคัญในการช่วยผ่อนแรงของพระพุทธเจ้าในการเผยแผ่ศาสนา เนื่องจากพระอรุเวลกัสสปเถระเป็นผู้มีบิรารมากและท่านประกาศในทุกๆ แห่งว่าท่านเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า

๔.๑.๓ พระมหากัจจายนเถระ

พระมหากัจจายนเถระ ท่านได้บรรลุธรรมจากการฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า ณ พระวิหารเชตวัน ท่านเป็นผู้มีผิวพรรณงดงาม เป็นผู้ส่ำรวมอินทรีย์ ยกย่องการฟังธรรมชอบความสดอยู่ผู้เดียว นิพพานภายหลังพุทธปรินิพพาน

พระมหากัจจายนเถระมีความสัมพันธ์กับพระพุทธเจ้าในฐานะเป็นผู้ทำหน้าที่แทนพระพุทธเจ้าในการประกาศพระศาสนา เป็นผู้กราบทูลผ่อนผันสิกขาบท มีความสัมพันธ์กับภิกษุในฐานะเป็นพระอุปัชฌาย์ เป็นผู้อธิบายเนื้อความแห่งพระพุทธภาษิต แสดงธรรม ละเป็นผู้ให้โอวาทอบรมสั่งสอนสัทธินิหิต มีความสัมพันธ์กับอุบาสกอุบาสิกา ในฐานะเป็นผู้อธิบายเนื้อความแห่งพระพุทธภาษิต แสดงธรรมและเป็นที่ปรึกษาและอนุเคราะห์ มีความสัมพันธ์กับบุคคลนอกพระพุทธศาสนา ในฐานะผู้แก้ปัญหาข้อสงสัยในหลักธรรม สันทนาธรรม และปราบปรามบรรพชิต เห็นได้ว่าท่านมีภาระในการประกาศพระพุทธศาสนาและศาสนกิจในหลายๆ ด้าน

ดังนั้น คุณสมบัติอันเป็นแบบอย่างที่ดีงามของพระมหากัจจายนเถระ ได้แก่

๑) เป็นผู้สำรวมอินทรีย์และยกย่องการฟังธรรม

พระมหากัจจายนเถระเป็นผู้สำรวมอินทรีย์ เป็นที่เคารพของภิกษุทั้งหลายและเหล่าเทวดา ดังเรื่องต่อไปนี้

สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับนั่ง ณ วัฏบุพพาราม ภายใต้ปราสาทของมิกคามารดา ในวันปวารณา ครั้งนั้น พระมหากัจจายนเถระอาศัยอยู่ที่เมืองอวันตีสชนบท แม้ท่านมาจากที่ไกลก็ยกย่องการฟังธรรม เพราะเหตุนี้ พระเถระผู้ใหญ่ทั้งหลาย จึงเว้นอาสนะไว้เพื่อท่าน ครั้งนั้น ท้าวสักกเทวราชเสด็จมาจากเทวโลกพร้อมด้วยเทพบริขารทรงบูชาพระพุทธเจ้าด้วยของหอม และดอกไม้อันเป็นทิพย์ แล้วประทับยืนไม่เห็นพระมหากัจจายนเถระ จึงทรงรำพึงว่า เพราะเหตุไรพระผู้เป็นเจ้าจึงไม่มา ในขณะที่นั้นพระเถระก็ปรากฏนั่งบนอาสนะของตน ท้าวสักกเทวราชทอดพระเนตรเห็นพระเถระแล้วจึงเข้าไปจับข้อเท้าของท่านตรัสว่า พระผู้เป็นเจ้าของเรามาแล้ว เราหวังการมาของพระผู้เป็นเจ้าอยู่ที่เดียว ทรงนวดเท้าพระเถระแล้วบูชาด้วยของหอม และดอกไม้ ให้อาสนะแล้วได้ประทับยืน อยู่ ณ ที่สมควร ภิกษุทั้งหลายกล่าวว่า ท้าวสักกเทวราชทำสักการะเพราะเห็นแก่หน้า ในพระสาวกผู้ใหญ่นี้ไม่เห็นท่านทำเหมือนอย่างนี้ พระพุทธเจ้าทรงสดับถ้อยคำของภิกษุเหล่านั้นจึงตรัสว่า ภิกษุผู้มีความสำรวมอินทรีย์ เช่น มหากัจจายนเถระนี้ย่อมเป็นที่รักของเทวดาทั้งหลาย^๓

๒) เป็นผู้ชอบความสงบอยู่ผู้เดียว

พระมหากัจจายนเถระ โดยปกติแล้วท่านชอบอยู่ในที่สงัดผู้เดียว ท่านไม่ชอบอยู่ด้วยการคลุกคลีกับหมู่คณะ เหมือนกับพระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ และพระอานนท์ ท่านมักจะอยู่เพียงลำพัง แต่ก็ไม่ส่งต้อออกจากหมู่เลยที่เดียว เหมือนกับพระมหากัสสปะ ท่านก็ยังหาโอกาสบรรยายธรรม และยังติดตามพระพุทธเจ้าในการประกาศธรรม ดังเนื้อความที่ปรากฏในสูตรต่างๆพบว่า ท่านชอบอยู่ในป่าและภูเขา เช่น ในกัจจายนสูตร ความว่า สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ วัดพระเชตวันมหาวิหาร วันหนึ่งพระมหากัจจายนเถระเที่ยววิณฑาตในกรุงสาวัตถี กลับมาทำภักติกะเสร็จเรียบร้อยแล้ว

^๓ พุ.ธ.อ.(บาลี) ๔/๖๓-๖๔.

ได้เข้าไปสู่วิหารแสดงวัตรแด่พระพุทธรูปแล้ว ก็กลับไปนั่งพักผ่อนในที่พักกลางวัน ยับยั้งอยู่ด้วยสมาบัติต่างๆตลอดทั้งวัน ในเวลาเย็นทำนั้งคู้บัลลังก์ตั้งกายตรง เจริญกายตาสติที่โคนต้นไม้แห่งหนึ่ง ในที่ไม่ไกลจากพระพุทธรูป พระพุทธรูปองค์ทรงทอดพระเนตรเห็นพระเถระนั่งอยู่อย่างนั้น จึงทรงเปล่งอุทานว่า

ผู้ใดพึงเข้าไปตั้งกายคตาสติไว้ในกาลทุกเมื่อว่า

“ถ้าในอดีต กรรมกิเลสไม่พึงมีแก่เรา

ในปัจจุบัน อันภาพนี้ก็ไม่พึงมีแก่เรา

ในอนาคต วิบากวิญญูจักไม่มีแก่เรา”

ผู้นั้นมีปกติอยู่ด้วยอนุปปิพวิหาร^๔ ในกาลทั้ง ๓ นั้น

พึงข้ามพ้นต้นเหตุที่ชื่อวิสัฏฐิกันได้

โดยเวลาที่อริยมรรคเกิดขึ้นนั้นแล^๕

๓) คุณธรรมด้านอื่นๆ ที่ควรยึดถือเป็นแบบอย่าง

(๑) เป็นผู้มีความประพฤติดี ใฝ่ในการศึกษา อธิบายเนื้อความธรรมโดยย่อให้พิสดาร เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาฝ่ายภิกษุณี มีความสามารถในการแสดงธรรมได้วิจิตรพิสดาร มีปฏิภาณไหวพริบในการโต้ตอบฉับไวและแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี

(๒) เป็นผู้ไม่ยึดติดในรูปกายที่สวยงาม

(๓) เป็นผู้สำรวมอินทรีย์น่าเลื่อมใส

(๔) เป็นกำลังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยช่วยขยายธรรมะที่ย่อๆ ให้ละเอียดพิสดารได้

๔.๑.๔ พระมหากัสสปเถระ

พระมหากัสสปเถระ ท่านได้บรรลุธรรมจากการศึกษาปฏิบัติหลังจากอุปสมบทเป็นพระภิกษุได้เพียง ๘ วัน ดังนั้น คุณสมบัติอันเป็นแบบอย่างที่ดีงามของพระมหากัสสปเถระ ได้แก่

๑) ถือธุดงค์ ยึดถือหลักธรรมเล็กน้อย สันโดษ

พระมหากัสสปเถระนั้น โดยปกติท่านถือนธุดงค์ ๓ ข้ออย่างเคร่งครัด คือ

๑. ปังสุกุลิกังคะ หมายถึง การอธิษฐานจิตหรือเปล่งวาจาสมาทานใช้แต่เฉพาะผ้าบังสุกุลเท่านั้น ไม่รับจีวรที่มีผู้ถวาย

๒. ปิณฑปาติกังคะ หมายถึง การอธิษฐานจิตหรือเปล่งวาจาสมาทานหรือเพียงบิณฑบาตเลี้ยงชีวิตเป็นวัตรไม่รับอดิเรกลาภ

^๔ อย. นวก. (ไทย) ๒๓/๓๒/๔๙๕.

^๕ พุ. อ. (ไทย) ๒๕/๖๘/๓๑๖-๓๑๗.

๓. อารัญญิกังคะ หมายถึง การอธิษฐานจิตหรือเปล่งวาจาสมาทานถืออยู่ป่าเป็นวัตร ซึ่งห่างจากบ้านคนอย่างน้อย ๕๐๐ ชั่ววัน หรือ ๒๕ เส้น

ต่อมาเมื่อท่านได้เพิ่มวิริยะอุตสาหะมากขึ้น จึงสมาทานธุดงค์เพิ่มขึ้นอีก ๑๐ ข้อคือ

(๑) เตจีวริกังคะ หมายถึง การอธิษฐานจิตหรือเปล่งวาจาสมาทานใช้แต่เฉพาะผ้า ๓ ผืน เป็นวัตร ไม่รับผ้าผืนที่ ๔

(๒) สปัตถาจาริกังคะ หมายถึง การอธิษฐานจิตหรือเปล่งวาจาสมาทานถือบิณฑบาตไปตามลำดับหลังคาเรือน ไม่ลัดลำดับเป็นวัตร

(๓) เอกาสนิกังคะ หมายถึง การอธิษฐานจิตหรือเปล่งวาจาสมาทานถือฉัน วันละมื้อเดียว เป็นวัตร เมื่อลูกลูกจากที่นั่งแล้วไม่ฉันอีก

(๔) ปัตตปิณฑิกังคะ หมายถึง การอธิษฐานจิตหรือเปล่งวาจาสมาทานถือฉันเฉพาะในบาตร ไม่ใช้ภาชนะใส่อาหารอย่างอื่นเป็นวัตร

(๕) ขลุปัจฉภัตติกังคะ หมายถึง การอธิษฐานจิตหรือเปล่งวาจาสมาทานถือว่า เมื่อเริ่มฉันภัตตาหารที่ถือว่าเป็นของส่วนตนแล้ว ไม่รับอาหารที่เขานำมาถวายอีกเป็นวัตร

(๖) รุกขมูลิกังคะ หมายถึง การอธิษฐานจิตหรือเปล่งวาจาสมาทานถืออยู่โคนต้นไม้ ไม่อยู่ในที่มุงบังเป็นวัตร

(๗) อัปโกภาสิกังคะ หมายถึง การอธิษฐานจิตหรือเปล่งวาจาสมาทานถืออยู่ในที่แจ้ง ไม่อยู่ในที่มุงที่บัง และโคนต้นไม้เป็นวัตร

(๘) โสสานิกังคะ หมายถึง การอธิษฐานจิตหรือเปล่งวาจาสมาทานถืออยู่ป่าช้า ไม่อยู่ในที่ที่ไม่ใช่ป่าช้าเป็นวัตร

(๙) ยถาสันถติกังคะ หมายถึง การอธิษฐานจิตหรือเปล่งวาจาสมาทานถือการอยู่ในเสนาสนะตามที่เจ้าจัดให้โดยไม่เลือกตามความปรารถนาของตนเป็นวัตร

(๑๐) เนสัชชิกังคะ หมายถึง การอธิษฐานจิตหรือเปล่งวาจาสมาทานถือการเป็นอยู่ด้วยอิริยาบถ ๓ คือ ยืน เดิน นั่ง แต่ไม่นอนเป็นวัตร^๖

องค์ ๑๓ ประการเหล่านี้ ไม่ใช่บทบัญญัติทางวินัย ขึ้นอยู่กับความสมัครใจของผู้ปฏิบัติ มีหลักทั่วไปในการถือว่า ถ้าถือปฏิบัติแล้วช่วยให้กรรมฐานเจริญกุศลธรรมเจริญก็ควร แต่ถ้าถือแล้วทำให้กรรมฐานเสื่อม กุศลธรรมเสื่อมก็ไม่ควรปฏิบัติ

^๖ พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๒๘), หน้า ๓๐๖.

หลังจากท่านบวชแล้วได้ปฏิบัติตามโอวาทและธุดงค์ดังกล่าวอย่างเคร่งครัด ได้บรรลุธรรมด้วยการบำเพ็ญสมณะ และวิปัสสนาหนักในวันที่ ๘ หลังจากบวชก็ได้บรรลุอรหัตตผลพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาญาณ

ด้วยเหตุที่พระมหากัสสปเถระ เป็นผู้ปฏิบัติในธุดงค์วัตร อย่างเคร่งครัดพระผู้มีพระภาคจึงทรงยกย่องว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย “ผู้ทรงธุดงค์”^๗

๒) เป็นเสาหลักการสังคายนาพระธรรมวินัย (ปฐมสังคายนา)

หลังจากที่พระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานแล้ว พระมหากัสสปเถระยังเป็นผู้ที่ริเริ่มทำการร้อยกรองพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่ ง่ายต่อการศึกษา และทรงไว้ซึ่งหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอย่างดียิ่ง โดยการประชุมสงฆ์ทำการสังคายนาคำสอน กล่าวคือ หลังจากเสร็จสิ้นการถวายพระเพลิงพระพุทธรูปแล้วได้ ๗ วัน ได้ประชุมสงฆ์เล่าถึงการที่ภิกษุชื่อว่า สุภททะผู้บวชเมื่อตอนแก่ กล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัย ในคราวเมื่อเดินทางจากปาวานคร ปรีกษาหารือ ในทางที่จะทำสังคายนา รวบรวมพระธรรมวินัยตั้งไว้เป็นแบบฉบับ พระสงฆ์ก็ยินยอมเห็นพร้อมด้วย ท่านจึงเลือกภิกษุผู้ทำสังคายนาได้ ๕๐๐ องค์ การทำสังคายนาในครั้งนั้น ทำที่ถ้ำสัตตบรรณคูหา แห่งเวภารบรรพต กรุงราชคฤห์ ซึ่งท่านพระมหากัสสปเถระเป็นประธาน ได้พระอุบาลีเป็นกำลังในการวิสัชนาพระวินัย และพระอานนท์ในการวิสัชนาพระธรรม ได้พระเจ้าอชาตศัตรูเป็นศาสนูปถัมภก ทำอยู่ ๘ เดือน จึงสำเร็จ อันเป็นการรักษาหลักการและข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง ใช้เป็นแนวทางการศึกษาและปฏิบัติสืบมาซึ่งเป็นต้นแบบของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทสืบมาจนถึงปัจจุบัน

๓) คุณธรรมด้านอื่นๆ ที่ควรยึดถือเป็นแบบอย่าง

(๑) ความเป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา พระมหากัสสปเถระ ขณะอยู่ในวัยเยาว์ให้ความเคารพเชื่อฟังบิดามารดา เมื่อเข้าสู่วัยหนุ่มแม้ยังไม่อยากแต่งงาน แต่เมื่อเป็นความประสงค์ของบิดามารดา ท่านเชื่อฟังและปฏิบัติตาม

(๒) มีความสนใจในการปฏิบัติธรรม ท่านพระมหากัสสปเถระ แม้บวชเมื่ออายุมาก ท่านก็ไม่ทอดธุระในพระศาสนา มุ่งประพฤติปฏิบัติจนเกิดความสุขุมในไตรสิกขา ไปถึงที่จุดหมายคือ พระอรหัตตผล เป็นผู้แตกฉานในองค์ธรรม อบรมสั่งสอนภิกษุทั้งทางตรงและทางอ้อม จนเป็นที่เคารพของหมู่ภิกษุ

(๓) สันโดษยินดีในสิ่งที่สัดเหมาะแก่การปฏิบัติธรรม พระมหากัสสปเถระ เป็นแบบอย่างของผู้สันโดษที่ก่อให้เกิดความเลื่อมใสของผู้มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย อันเป็นธรรมเนียมของนักบวชที่ควรใช้เป็นตัวอย่างของการปฏิบัติด้านนี้

^๗ ส.น. (ไทย) ๑๖/๑๔๖/๑๘๙.

(๔) ความมีระเบียบวินัย เครื่องคิดในศีล ท่านพระมหากัสสปเถระได้เป็นแบบอย่างของผู้ประพฤติปฏิบัติชอบจนเป็นที่เคารพยำเกรงของเพื่อนภิกษุ ถือเป็นการสั่งสอนด้วยการปฏิบัติ ซึ่งมีผลมากกว่าการพูดอบรมสั่งสอน

(๕) มีจิตใจมั่นคงในพระพุทธศาสนา พระมหากัสสปเถระเคร่งครัดในระเบียบวินัยมาก ประพฤติปฏิบัติตนด้วยการถือธุดงค์อย่างเคร่งครัดเป็นพิเศษด้วย เพื่อเป็นแบบอย่างแก่อนุชนรุ่นหลัง ประกอบกับมีความมุ่งมั่นในการสืบทอดพระพุทธศาสนา เมื่อพระพุทธศาสนาได้รับความมัวหมอง เนื่องจากมีผู้กล่าวร้ายบิดเบือนความจริง ท่านได้ปกป้องและทำความจริงให้ปรากฏ ด้วยการเป็นประธานการสังคายนาพระธรรมวินัยเป็นครั้งแรก

นอกจากนี้ท่านพระมหากัสสปเถระ ยังมีคุณความดีที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสสรรเสริญอีกหลายประการ เช่น ตรัสว่า “กัสสปะมีธรรมเป็นเครื่องอยู่เสมอด้วยเรา” เมื่อครั้งทรงประทานผ้าสังฆาฏิให้และทรงรับผ้าของพระมหากัสสปเถระ “กัสสปะเปรียบเหมือนดวงจันทร์ส่องใสไร้เมฆหมอก ขณะที่ท่านเข้าสู่ตระกูลทั้งหลายเป็นผู้มักน้อยสันโดษ” และตรัสสอนให้พระภิกษุทั้งหลายถือเอาเป็นตัวอย่างว่า “กัสสปะเข้าไปใกล้ตระกูลแล้วชักกายและใจให้ห่าง ประพฤติตนเป็นคนใหม่ในตระกูลอยู่เสมอ (คือ เป็นผู้สงบเสงี่ยมดุจแขกผู้มาเยือนใหม่ๆ) ไม่คั่นเคยเป็นนิตย ไม่คะนองกายวาจา และใจในสกุลเป็นนิตย จิตไม่เกี่ยวข้องในสกุลเหล่านั้น เพิกเฉยด้วยจิตเป็นกลางว่า ผู้ปรารณาก็จงให้ลาภ ผู้ปรารณานบุญก็จงได้บุญ ตนเองเวลาได้ลาภมีใจฉันทิ ผู้อื่นก็มีใจฉันทิ”^๔

สรุปพระมหากัสสปเถระ เป็นผู้เลิศที่สุดในทางธุดงค์วัตร ตั้งแต่วันแรกอุปสมบทจนถึงวันดับขันธเข้าสู่นิพพาน ในระหว่างที่พระผู้มีพระภาคเจ้ายังทรงพระชนมายุอยู่ ท่านก็ได้รับการยกย่องจากพระผู้มีพระภาคเจ้าว่าเป็นผู้มีธรรมเป็นเครื่องอยู่เสมอด้วยพระองค์ และเปรียบเหมือนดวงจันทร์ ขณะที่เข้าสู่ตระกูลทั้งหลาย เป็นผู้มักน้อยสันโดษ โดยที่พระองค์ทรงให้พระภิกษุทั้งหลายยึดถือเอาเป็นตัวอย่างท่านมีจิตประกอบด้วยเมตตา แสดงธรรมแก่ผู้อื่น เมื่อกล่าวถึงคุณงามความดีของพระมหากัสสปเถระแล้ว มิใช่แต่จะยอมรับนับถือกัน เฉพาะพวกมนุษย์เท่านั้น แม้พระอินทร์ผู้ทรงเป็นจอมเทพในดาวดึงส์สวรรค์ก็ยังได้เสด็จลงมาตักบาตรแก่พระเถระ เพราะทรงมีพระหฤทัยเปี่ยมด้วยพระศรัทธา และความเลื่อมใสเป็นอย่างยิ่งในองค์ท่าน^๕

^๔ ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๔๖/๑๙๑.

^๕ พระธรรมโกศาจารย์ (ชอบ อนุจารี), *ตำนานพระอรหันต์ ๘ ทิศ*, (ชลบุรี : ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๒๓.

๔.๑.๕ พระราธเถระ

พระราธเถระ ท่านแม้จะเป็นพระผู้เฒ่า เป็นหลวงตา แต่ก็เป็นผู้ว่าง่ายใคร่การศึกษา ใครแนะนำสั่งสอนอย่างไรก็ไม่โกรธ ยอมรับฟังและปฏิบัติตาม จนท่านได้บรรลุธรรมจากการฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า ดังนั้น คุณสมบัติอันเป็นแบบอย่างที่ดีงามของพระราธเถระ ได้แก่

๑) เป็นผู้มีความสามารถในการฟังธรรมเทศนา

พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้ภิกษุทั้งหลายถือเอาพระราธเถระเป็นแบบอย่างในการเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย และทรงยกย่องพระราธเถระในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทาง ผู้มีความรู้ คือ เป็นผู้มีความรู้แจ่มแจ้งในพระธรรมเทศนา กล่าวคือ ท่านมีความรู้ สามารถแสดงพระธรรมเทศนาของพระศาสดาเข้าใจได้ทันที คือ ฉลาดในการฟังธรรมแล้วจับประเด็นได้อย่างถูกต้องและชัดเจน

๒) ความเป็นผู้ว่าง่าย สอนง่าย

พระราธเถระเป็นประจักษ์พยานได้จริงว่า ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายนั้นเป็นผู้ใกล้คุณความดีต่างๆ มากมาย และที่สำคัญในตัวท่านนั้นได้บรรลุพระอรหันต์ได้เพียงไม่กี่วัน เพราะท่านปฏิบัติธรรมอันเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายสมบูรณ์แท้ ฉะนั้น บุคคลผู้ว่าง่ายสอนง่าย ย่อมเป็นที่รักที่เอ็นดูของผู้ใหญ่ มิควรเลยที่จะแสดงอาการกระด้างกระเดื่อง ควรที่จะเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ยกตนข่มท่าน จะทำให้เราอยู่ในสังคมใดๆ ได้อย่างสงบสุข

๓) คุณธรรมด้านอื่นๆ ที่ควรยึดถือเป็นแบบอย่าง

- (๑) มีความตั้งใจจริงจัง อดทน เพียรพยายาม
- (๒) ไม่โกรธง่าย
- (๓) ใฝ่เรียนรู้ตลอดเวลา

สรุป พระราธเถระ เป็นพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาล นับเนื่องในพระอัสติมหาสาวก ๘๐ องค์สำคัญของพระพุทธศาสนา บวชเมื่อแก่ เป็นศิษย์ของพระสารีบุตร ท่านเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย และได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าท่านเป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในด้าน ผู้มีความรู้ คือ มีญาณแจ่มแจ้งในพระธรรมเทศนา ท่านดำรงอายุสังขาร ช่วยกิจการพระศาสนาพอสมควรแก่กาลเวลาแล้ว ก็ดับขันธปรินิพพาน

๔.๒ สรุป

จากการศึกษาประวัติและผลงานด้านต่างๆ ของพระมหาลลภิกษุทั้ง ๕ รูปมาทั้งหมด ทำให้มองเห็นภาพการดำเนินชีวิตของพุทธสาวกว่าท่านมีชีวิตอยู่เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อกระทำความดีที่เป็นประโยชน์แก่อุทิศแก่ชาวโลก เพื่อความสุขแก่ชาวโลก เพราะท่านเป็นผู้ที่สมบูรณ์ด้วยปัญญา ความบริสุทธิ์และความกรุณา อย่างแท้จริง เนื่องจากกิจต่างๆ ส่วนตัวของท่านที่จะทำเพื่อการละและ

การบำเพ็ญได้หมดไป ท่านจึงได้ชื่อว่าเป็นอเสขะ คือ พระอริยสาวกผู้ไม่ต้องศึกษาอีกต่อไป สมดัง
บทเจริญสังฆคุณ ๙ ประการที่ว่า

พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติตรงแล้ว
เป็นผู้ปฏิบัติเพื่ออายุธรรม เป็นผู้ปฏิบัติชอบ นี่คือ คู่บุรุษ ๔ บุรุษบุคคล ๘ นั้น
คือสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ควรของค่านับ ควรของต้อนรับ ควรของ
ทำบุญ ควรกระทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งไปกว่า^{๑๐}

สังฆคุณมี ๙ ประการ ๔ ประการแรกเป็นเหตุและ ๕ ประการหลังเป็นผล ดังนี้

(๑) สุปฏิปันโน พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ปฏิบัติดี คือ ๑.ปฏิบัติไม่
ตามมัชฌิมาปฏิปทา อันเป็นทางสายกลาง ไม่หย่อนนัก ไม่ตึงเครียดนัก ๒.ปฏิบัติไม่ถอยหลัง ปฏิบัติ
ได้ดีเท่าเดิม หรือก้าวหน้าสูงขึ้น ๓.ปฏิบัติตามรอยพระบาทของพระพุทธเจ้า

(๒) อสุปฏิปันโน พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ปฏิบัติตรง คือ ๑. ไม่
ปฏิบัติลวงโลก คือ ปฏิบัติต่อหน้าคนอย่างหนึ่ง ปฏิบัติลับหลังคนอีกอย่างหนึ่ง ๒. ไม่ปฏิบัติเพื่อโอ
วาท คือปฏิบัติเพื่อให้คนทั่วไปเห็นว่าตนปฏิบัติเคร่งครัดกว่าใครๆ ๓. ปฏิบัติตรงต่อพระพุทธเจ้า และ
พระสาวกด้วยกัน ไม่อำพรางความในใจ ไม่มีแฉงอน

(๓) ญายปฏิปันโน พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ปฏิบัติถูกทาง คือ ๑.
ปฏิบัติมุ่งธรรมเป็นใหญ่ ๒.ปฏิบัติถือความถูกต้องเป็นสำคัญ ๓.ปฏิบัติเพื่อความตรัสรู้

(๔) สามิจิปฏิปันโน พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติสมควรคือ ๑.
ปฏิบัติหนักแน่นถื่อ สมควรได้รับความเคารพ ๒.ปฏิบัติชอบอย่างยิ่ง ๓.ปฏิบัติดีที่สุด

(๕) อาหุเนยโย พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ควรแก่สิ่งของค่านับ คือ
ควรได้รับสิ่งของที่เขานำมาถวาย เพราะท่านมีคุณสมบัติ ๔ ประการ ดังกล่าวแล้วข้างต้นนั้น ด้วยว่า
สิ่งที่เรียกว่าอาหุณะ เป็นของที่ท่านใช้บูชาคุณความดีของคน เมื่อพระสงฆ์ประกอบด้วยคุณสมบัติ
เช่นนั้น จึงควรแก่อาหุณะ คือ สิ่งของค่านับ

(๖) ปาหุเนยโย พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ควรแก่การต้อนรับ คือ ผู้
ปฏิบัติงามเช่นนี้ เมื่อท่านไปในบ้านเมืองใด ย่อมเป็นผู้สมควรแก่การต้อนรับเหมือนการต้อนรับแขกผู้
มีเกียรติ พระสงฆ์อยู่ในฐานะนั้น

(๗) ทักขิณียโย พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ควรแก่ทักษิณาควรแก่
สิ่งของทำบุญ คือ พระสงฆ์ผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวย่อมได้รับประโยชน์ตามที่ปรารถนา แม้การอุทิศกุศล
เพื่อผู้ตาย พระสงฆ์ก็จัดเป็นทักษิณียบุคคล คือ ควรรับทักษิณาทานนั้นๆ

^{๑๐}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๙๕/๖๗.

(๘) อัญชลีกรรมโย พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ควรแก่การทำอัญชลี คือ พระสงฆ์เป็นผู้มีคุณความดีอยู่ในสันดาน ย่อมอยู่ในฐานะที่ใครๆ ควรแสดงความเคารพด้วยการกราบไหว้ เพราะทำให้ผู้ไหว้มีความรู้สึกว่าได้ไหว้ผู้ที่มีคุณธรรมสมควรแก่การไหว้ ทั้งเป็นการช่วยให้ผู้ไหว้เจริญด้วยพรทั้ง ๔ ประการ อันได้แก่ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ด้วย

(๙) อนุตตริง ปุณฺณุกเขตตัง โลกัสสะ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นเนืองนบุญของโลก คือ พระสงฆ์เป็นผู้บริสุทธิ ทักขิณาทิบริจาคนแก่พระสงฆ์ย่อมมีอานิสงส์มาก เปรียบเหมือนนามีดินดีและน้ำดำ พืชที่หว่านไปย่อมให้ผลไพบูลย์ จึงเป็นที่บำเพ็ญบุญของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย

สรุป คุณสมบัติอันเป็นแบบอย่างเฉพาะตัวของพระมหาลลภิกขุทั้ง ๕ รูปที่พระสงฆ์ในสังคมไทยควรนำมายึดถือปฏิบัติตาม ประกอบด้วย

- ๑) รักการเรียนรู้ แสวงหาความรู้ทั้งทางโลกทางธรรม
- ๒) เป็นผู้มีชีวิตเรียบง่าย มกน้อยสันโดษ
- ๓) เป็นผู้เคร่งครัดในข้อปฏิบัติ
- ๔) รับภาระหน้าที่ทำนุบำรุงและพิทักษ์พระพุทธศาสนา

พระมหากัจจายนะเถระ ในเวลาที่ท่านพร้อมด้วยบริวารที่ติดตามท่านอีก ๗ คน ได้เดินทางถึงวัดพระเชตวันมหาวิหาร ขณะนั้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมโปรดชาวกรุงสาวัตถีอยู่พอดี^{๑๑} ท่านพร้อมกับบริวารจึงได้หยุดฟังธรรมอยู่นอกที่ประชุม ท่านพร้อมด้วยบริวารเจริญวิปัสสนาพิจารณาตามพระธรรมเทศนาจนเกิดการรู้แจ้ง^{๑๒} ได้บรรลุอรหัตผลพร้อมกับปฏิสัมภิทา^{๑๓} ในขณะที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมจบ การปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรมอันเป็นจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนามีอยู่ ๔ วิธีด้วยกัน คือ

๑. สมณปุพฺพังคมวิปัสสนา วิปัสสนามีสมณนำหน้า
๒. วิปัสสนาปุพฺพังคมสมณะ สมณะมีวิปัสสนาหน้า
๓. ยุกนฺตสมณวิปัสสนา สมณะและวิปัสสนาเข้าคู่กัน
๔. ัมมุตถัจจวิคคหิตมานัส วิธีปฏิบัติเมื่อจิตถูกชักให้เขวด้วยธรรมมูถัจจ^{๑๔}

บทบาทในการเผยแผ่หลักพระพุทธธรรมคำสอน ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ เพื่อปลูกฝังอบรมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดี มีศีลธรรมและประพฤติปฏิบัติชอบนั้น อบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นพลเมืองดีของ

^{๑๑} บรรจบ บรรณรุจิ, อสีติมหาสาวก, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๒๕๘.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๔.

^{๑๓} ชุ.เถร.อ. (บาลี) ๒/๓๖๖/๑๖๑.

^{๑๔} อัง.จตุกก.อ. (บาลี) ๒/๑๗๐/๓๙๑.

ประเทศชาติ สั่งสอนให้ผู้เรียนบังเกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมก่อให้เกิดความเลื่อมใส ศรัทธา และตั้งตนอยู่ในสัมมาปฏิบัติ เพราะว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ยังประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นกับมวลมนุษยชาติ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญของพระสงฆ์ เพราะว่าพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นจะต้องมีความรู้ความสามารถและเทคนิควิธีการนอกเหนือจากความรู้ด้านหลักพุทธธรรม จึงจะสามารถทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ บทบาทของพระอุปัชฌาย์ อาจารย์ในการเผยแผ่และสั่งสอนธรรมนี้หน้าที่ที่พระอุปัชฌาย์จะพึงปฏิบัติต่อสัทธินาถผู้อยู่ภายใต้การปกครองดูแล มีดังนี้

๑. เอาธุระในการศึกษาของสัทธินาถ การศึกษาพระธรรมวินัยเป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ จะหลีกเลี่ยงไม่ได้เพราะการศึกษาที่สมบูรณ์เป็นมรรควิธีนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องดีงามเป็นไปเพื่อชำระพรหมจรรย์ของตนให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ เป็นที่พึ่งอาศัยของพุทธบริษัท ดังนั้น การให้การศึกษาพระธรรมวินัยตามพุทธประสงค์ จึงเป็นวัตรปฏิบัติเบื้องต้นของพระอุปัชฌาย์ เพราะพระภิกษุสามเณรผู้บวชใหม่ ยังไม่รู้แนวทางปฏิบัติตามครรลองแห่งพระวินัยและระเบียบปฏิบัติอันดีงามของบูรพาจารย์ทั้งหลาย จำต้องศึกษาจากพระอุปัชฌาย์อาจารย์ให้เข้าใจจักได้ปฏิบัติถูกต้องหน้าที่ด้านให้การศึกษาแบ่งเป็น ๒ ประเด็น ได้แก่

๑) ให้การศึกษาด้านพระธรรมวินัย หรือสอนด้วยตนเอง

๒) ให้การสนับสนุนการศึกษาเพื่อความก้าวหน้าของสัทธินาถ พระอุปัชฌาย์ไม่ต้องสอนเอง แต่พึงเอาภาระสนับสนุนช่วยเหลือให้มีโอกาสเจริญก้าวหน้าทางด้านการศึกษาทุกด้านอีกด้วย

๒. สงเคราะห์ด้วยบาตรจีวร และบริวารอื่นๆ ถ้าของตนไม่มีต้องชวนขวนขวายหาหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์ข้อนี้ พระพุทธองค์ทรงประสงค์จะให้พระอุปัชฌาย์มีน้ำใจต่อสัทธินาถก่อให้เกิดความรักใคร่สนิทสนมและเคารพยำเกรงของสัทธินาถ ทำให้สัทธินาถพร้อมที่จะรับคำสั่งสอนพระธรรมวินัยด้วยความศรัทธาพร้อมที่จะนำคำสอนเหล่านั้นมาปฏิบัติด้วยความเต็มใจส่งผลให้เกิดความสามัคคีในที่สุด

๓. ขวนขวายป้องกัน หรือระงับความเสื่อมอันจักมี หรือได้มีแล้วแก้สัทธินาถหน้าที่ข้อนี้ เป็นหลักสำคัญในการปกครอง เปรียบเหมือนเกราะป้องกันภัยให้ความอบอุ่นใจแก่สัทธินาถเมื่อปฏิบัติผิดหรือมีความเห็นผิด พระอุปัชฌาย์มีภาระที่จะต้องชี้แนวทางที่ถูกต้องดีงามและให้กำลังใจในการปฏิบัติเพื่อเปลื้องจนจากความผิดตามพระธรรมวินัย เพราะหลังจากได้การศึกษาและปฏิบัติเป็นแบบแผนแล้ว พระอุปัชฌาย์ยังต้องสอดส่องพฤติกรรมของสัทธินาถอีกด้วย เพราะสัทธินาถยังไม่เข้าใจในหลักปฏิบัติเท่าที่ควรอาจจะปฏิบัติผิดวินัยบัญญัติและธรรมเนียมอันดีงามได้ เป็นการป้องกันความเสื่อมเสียหายอันจักเกิดขึ้นแก่สัทธินาถ พระอุปัชฌาย์พึงป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นแก่สัทธินาถ ๒ ส่วน คือ

๑) ความเสื่อมที่เกิดจากการละเมิดวินัยบัญญัติ หากพระภิกษุทำต้องมีความผิด เรียกว่าเป็นอาบัติ ปรับทางพระวินัยอย่างเดียว คนทั่วไปทำไม่มีความผิด เช่น ขุดดินเป็นต้น

๒) ความเสื่อมเกิดจากการตำหนิของเพื่อนพระภิกษุและประชาชนทั่วไปเรียกว่าโลก วัชชะ นอกจากจะมีโทษทางพระวินัยแล้วยังต้องถูกประชาชนติเตียนหรือผิดกฎหมายบ้านเมืองอีกด้วย

๔. เมื่อสัทธินิหาริกอาพาธ ทำการพยาบาล^{๑๕} เมื่อสัทธินิหาริกได้อยู่กับพระอุปัชฌาย์แล้ว พระพุทธเจ้าก็ทรงมอบหมายให้พระอุปัชฌาย์ดูแลสัทธินิหาริกที่ตนบวชให้แทนอุปัชฌาย์ของตนเอง นอกจากจะเป็นภาระด้านให้การศึกษากฎปฏิบัติแล้ว การสงเคราะห์ด้วยอาภิส และระงับความเสื่อมเสียของสัทธินิหาริกแล้ว ยังมีภาระที่จะต้องดูแลรักษาพยาบาลเมื่อสัทธินิหาริกอาพาธอย่างใกล้ชิด มิให้บรพรงจนกว่าจะหายหรือมรณภาพ ถ้าตนไม่สามารถดูแลจะต้องมอบหมายให้ผู้อื่นดูแลแทน ห้ามมิให้พระอุปัชฌาย์ทอดธุระเสีย ถือเป็นอาภิสระไม่สมควร หลักการปกครองข้อนี้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว น้ำใจแห่งศิษย์ได้เป็นอย่างดี

สรุปว่า หน้าที่พระอุปัชฌาย์จะพึงทำต่อสัทธินิหาริก มีการให้การศึกษาคณะ ช่วยอนุเคราะห์ สงเคราะห์ด้วยอาภิส ปกป้องคุ้มครอง และพยาบาลดูแลในเวลาเมื่อสัทธินิหาริกอาพาธจนกว่าจะหาย หรือจะมรณภาพ พระมหาลลภิกษุ (พระหลวงตา) ทั้ง ๕ รูป สรุปในภาพรวมได้ ดังนี้

๑) พระอัญญาโกณฑัญญะ เป็น ๑ ในพระอรหันต์ในคราวที่พระพุทธเจ้าส่งไปประกาศพระศาสนาครั้งแรก (๖๑ รูป) และท่านได้พาหลานชาย ชื่อ ปุณณมานพ ซึ่งเป็นลูกของน้องสาวของท่าน ชื่อนางมันตานี มาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา โดยที่ท่านเป็นพระอุปัชฌาย์เอง ไม่นานหลานชายหรือพระปุณณมันตานีบุตร ก็บรรลุธรรม และได้รับการแต่งตั้งในตำแหน่งเอตทัคคะในด้านธรรมกถึก (แสดงธรรม)^{๑๖}

๒) พระอรุเวลกัสสปเถระ ไม่ปรากฏว่าได้ทำการอุปสมบทกุลบุตรคนใด เป็นศิษย์ แต่หากพิจารณาในฐานะพระมหาลลภิกษุ แต่ก่อนบวชท่านมาบวชที่อยูในสำนัก ๓๐๐ คน นับว่ามีบวชมาก และได้ทำการสั่งสอนอบรมอันเตวสิกของท่านรวมทั้งประชาชนทั่วไปอย่างมาก พิสูจน์ได้ว่า

หลังจากที่พระอรุเวลกัสสปะ พร้อมทั้งบวชได้อุปสมบทแล้ว จากนั้นก็ได้ล่อยผม ขนาศา เครื่องบริขารและเครื่องบูชาไฟไปในแม่น้ำเนรัญชรา นทีกัสสปะ ซึ่งตั้งอาศรมอยู่ตรงที่โค้งซึ่งแม่น้ำบรรจบกัน คือ แม่น้ำเนรัญชราและแม่น้ำโมหิ ครั้นเห็นผม ขนาศา เครื่องบริขาร

^{๑๕} ธรรมการศาสนา, หลักสูตรพระบวชใหม่ ๑๕ วัน ฉบับกรมการศาสนา พ.ศ. ๒๕๓๙, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๓๙), หน้า ๒๒๔.

^{๑๖} สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, อนุพุทธประวัติ ธรรมศึกษาชั้นโท, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๖), หน้า ๔๘.

และเครื่องบูชาไฟของขฤลิพีช่าย พร้อมด้วยของบริวารลอยน้ำมาแล้วจาได้ จึงพร้อมด้วยบริวาร ๓๐๐ เดินทางมาหาอรุเวลกัสปะ เพราะเกรงไปว่าพี่ชายอาจจะได้รับอันตรายจากภัยพิบัติบางอย่าง แต่ครั้งได้มาเห็น พี่ชายพร้อมด้วยบริวารบวชเป็นพระในพระพุทธศาสนาแล้ว จึงถามว่า ข้าแต่พี่กัสปะ พรหมจรรย์นี้ประเสริฐแน่หรือ^{๑๗}

พระอรุเวลกัสปะเมื่อก่อนที่ยังไม่ได้บวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาได้มีความสัมพันธ์กับขามครเป็นอย่างดีตั้งเนื้อความตอนหนึ่งที่ว่า “ขฤลิอรุเวลกัสปะได้ตระเตรียมการบูชาบุญอันยิ่งใหญ่ ประชาชนขามครทั้งสิ้น ต่างถือของเคี้ยวของบริโภคเป็นอันมากมุงหน้ามาหา”^{๑๘}

ท่านอรุเวลกัสปะ มีความสัมพันธ์กับขามครในส่วนที่เป็นผู้นำทางลัทธิการบูชาไฟ โดยได้รับการเคารพนับถือจากชาวเมืองเป็นจำนวนมากซึ่งจากความสัมพันธ์ตรงนี้ทำให้ท่านเมื่อได้บวชในพระพุทธศาสนาแล้ว ได้มีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการที่พาพระพุทเจ้าเข้าไปเผยแผ่ธรรมในเมืองราชคฤห์และได้บอกถึงความที่ตนได้เป็นสาวกของพระพุทเจ้าพร้อมทั้งได้ประกาศละทิ้งลัทธิเดิมต่อหน้า พระเจ้าพิมพิสารและชาวเมืองมคธ จนเป็นเหตุให้ชาวเมืองได้หันมาสนใจที่ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทเจ้าเพราะประชาชนทั้งหลายมีความเลื่อมใสในพระอรุเวลกัสปะอยู่แล้ว เมื่อเห็นอรุเวลกัสปะนับถือกันนับถือตาม ทำให้ชาวเมืองได้ดวงตาเห็นธรรมผู้ที่ไม่ได้ดวงตาเห็นธรรมได้แสดงตนเป็นอุบาสก ซึ่งก่อนหน้านี้ชาวเมืองยังสงสัยว่าใครเป็นศาสดาของใคร นี่คืบทบาทของท่านอรุเวลกัสปะในส่วนที่สัมพันธ์กับขามคร^{๑๙}

สรุปได้ว่าบทบาทของพระอรุเวลกัสปะในการเผยแผ่พระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา พบว่า พระอรุเวลกัสปะ เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนให้บริวารและประชาชนยอมรับในคำสั่งสอนของพระพุทเจ้า จากการที่ท่านได้ละทิ้งลัทธิเดิมของท่านแล้วได้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเปรียบเสมือนเป็นการยืนยันว่าพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทเจ้าเป็นสิ่งที่จริง ส่งผลให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีประสิทธิผล และเจริญรุ่งเรืองสืบต่อมา

๓) พระมหากัจจายนเถระ ท่านได้นำเอาพระธรรมคำสอนไปเผยแผ่แก่พระเจ้าแผ่นดินและประชาชนในแคว้นแคว้นวันตีของท่าน^{๒๐} ตามหลักฐานที่ปรากฏในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค^{๒๑} ได้ให้รายละเอียดไว้ ดังนี้

^{๑๗} วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๒/๖๒.

^{๑๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๔๓/๕๓.

^{๑๙} วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๖/๖๘.

^{๒๐} สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, อนุพุทธประวัติ ธรรมศึกษาชั้นโท, หน้า ๓๔.

^{๒๑} ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๒-๘/๔๑๔-๔๒๗.

(๑) คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค กล่าวการเจริญวิปัสสนามีสมณำหน้า ไว้ว่า เบื้องต้นจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่งเดียว ไม่ฟุ้งซ่าน เป็นสมาธิ ด้วยอำนาจเนกขัมมะ (ความสลัดออกไม่โลภ ไม่พัวพันอยู่ในกาม) กัฏฐิ ด้วยอำนาจจกฺกยยาบาท (คิดเมตตา) กัฏฐิ อาโลกสฺสยญา (ทำใจนี้ถึงแสงสว่าง ไม่ให้วุ่นเหว) กัฏฐิ อวิกเขปะ (ความไม่ฟุ้งซ่านปราศจากอุทธัจจะ) กัฏฐิ ธรรมวັตรถาน (การกำหนดข้อธรรม ซึ่งทำให้ไม่มีวิจิจจนา) กัฏฐิ ญาณ (ความรู้) กัฏฐิ ปราโมทย์ (ความชื่นใจ) กัฏฐิ ด้วยอำนาจ ปฐมฺมาน หุตฺติยฺมาน ตติยฺมาน จตฺตถฺมาน ด้วยอำนาจจากาสานัญญาตนสมาบัติ ด้วยอำนาจจลฺลน ๑๐ อนุสสติ ๑๐ อสุภะ ๑๐ หรือปฏิบัติต่างๆเกี่ยวกับอานาปานสติ ๓๒ ประการ ไม่ว่าจะอย่างไรอย่างหนึ่งก็ตาม เกิดปัญญามองเห็นแจ้งซึ่งธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้วในสมาธินั้นๆว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา อย่างนี้ สมณะจึงมีก่อน วิปัสสนามีภายหลัง

(๒) คัมภีร์ ปฏิสัมภิทามรรค กล่าวการเจริญสมณะมีวิปัสสนำหน้า ไว้ว่า วิปัสสนาใช้ปัญญาพิจารณาเห็นสิ่งต่างๆ ตามสภาวะโดยความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ครั้นแล้ว จิตเกิดความปล่อยวางธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นในวิปัสสนานั้น ยึดเอาภาวะปล่อยวางนั้นเป็นอารมณ์ จิตจึงมีภาวะอารมณ์เป็นหนึ่งเดียว ไม่ฟุ้งซ่าน เป็นสมาธิ อย่างนี้วิปัสสนาจึงมีก่อน สมณะมีภายหลัง

(๓) คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค กล่าวการเจริญสมณะและวิปัสสนาเข้าคู่กันไว้ว่า ผู้เจริญสมณะและวิปัสสนาคู่กันไป ด้วยอาการ ๑๖ อย่าง^{๒๒} โดยอรรถแห่งอารมณ์เป็นต้น ตัวอย่างเช่น เมื่อละอุทธัจจะ (ความฟุ้งซ่าน) ก็เกิดสมาธิ คือ ภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่งเดียว ไม่ฟุ้งซ่าน อันมีนิโรธเป็นอารมณ์ เมื่อละอวิชชา ก็เกิดวิปัสสนา คือ การตามรู้เห็นแจ้งอันมีนิโรธเป็นอารมณ์ อย่างนี้ทั้งสมณะ และวิปัสสนาจึงมีหน้าที่เดียวกัน เป็นคู่กัน ไม่เกินกัน โดยอรรถแห่งอารมณ์

(๔) คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค กล่าววิธีการปฏิบัติเมื่อจิตถูกชักให้เขวด้วยธรรมุทธัจจไว้ว่า เมื่อผู้ปฏิบัติมีสติการโอสถ โดยความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา โอสถย่อมเกิดขึ้น เพราะนึกถึงโอสถนั้น ความฟุ้งซ่านเป็นอุทธัจจะ ผู้ปฏิบัติถูกอุทธัจจะกั้นไว้ย่อมไม่รู้ชัดความปรากฏโดยความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ตามความเป็นจริง ดังนั้น จึงเรียกว่า มีจิตถูกชักให้เขวไปด้วยธรรมุทธัจจ

จากเอกสารที่เป็นคัมภีร์ ได้ให้คุณค่าและคุณประโยชน์ในทางวิชาการและการเผยแผ่ธรรมในพุทธศาสนากับพระสงฆ์ในรุ่นต่างๆ แม้ปัจจุบัน คัมภีร์เหล่านี้เป็นองค์ความรู้และเป็นแหล่งวิชาการ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างยอดเยี่ยมในสังคม

สรุปในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา^{๒๓} พระมหากัจจายนเถระได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้วิธีการสอน ๔ อย่าง คือ สันทิสฺสนา สมาทปนา สมุตเตชนา และสัมปหังสนา พร้อมทั้งใช้รูปแบบการสอนอีก ๔ อย่างคือ แบบสากัจฉาหรือสนทนาธรรม แบบบรรยาย แบบตอบ

^{๒๒} ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/๕/๔๒๐.

ปัญหา และการวางกฎระเบียบ โดยการอธิบายพุทธพจน์อย่างละเอียดลึกซึ้ง เพื่อถ่ายทอดแก่นักวิชาการ อูบาสก อูบาสิกา และบุคคลทั่วไปให้เข้าใจในหลักธรรมได้อย่างแจ่มแจ้ง เหมือนกับพระพุทธเจ้าทรงแสดงเอง ด้วยวิธีการบรรยายอธิบายเนื้อความแห่งธรรม และตอบปัญหาธรรม เป็นต้น จนเป็นที่ไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้าให้ไปประกาศพระศาสนา ณ แคว้นอวันตี ทำให้บุคคลผู้ไม่มีศรัทธาเลื่อมใสเป็นจำนวนมาก ทำให้ผู้มีศรัทธาเลื่อมใสอยู่แล้วเกิดความเลื่อมใสยิ่งขึ้น ส่วนบุคคลที่มีได้นับถือพระพุทธศาสนามาก่อนก็หันมานับถือพระพุทธศาสนาประกาศตนเป็นอุบาสกจำนวนมาก ท่านได้ประพันธ์คัมภีร์ขึ้น ๖ เล่ม คือ กัจจายนไวยากรณ์ จูฬนिरुत्ติ มหานिरุत्ติ เนตติ เปฏโกปเทส และวันณนิตติ^{๒๓}

๔) พระมหากัสสปเถระ ท่านได้ถือธุดงค์อย่างเคร่งครัด และทำการสั่งสอนประชาชนทั่วไป แต่งานที่โดดเด่น ก็คือ เป็นประธานทำปฐมสังคายนา และมีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และประกาศหลักธรรมทุกท่านจะมีวิธีการและบทบาทในแต่ละโอกาสแตกต่างกันไปบ้าง แต่จุดมุ่งหมายก็เพื่อที่จะทำให้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่าพระธรรมวินัยเป็นที่แพร่หลาย ตลอดไป โดยยึดหลักที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ และไม่มีการแก้ไขหัวข้อธรรมหรือวินัยที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ตามรูปแบบเดิม พระมหากัสสปเถระก็มีวิธีการและบทบาทเฉพาะของท่านเอง ซึ่งจะนำมากล่าวไว้พอเป็นแนวทางในการนำมาประกอบการปฏิบัติและเอาเป็นแบบอย่างในการประกาศพระพุทธศาสนาให้เป็นที่แพร่หลายต่อไป พระมหากัสสปเถระเป็นกำลังสำคัญในการช่วยกันดำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงสืบมาจนถึงปัจจุบันนี้ด้วยการสังคายนาพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่ เหมาะต่อการนำมาปฏิบัติสำหรับพุทธบริษัทและตัวท่านเอง ก็รับใช้พระพุทธศาสนาเป็นเวลานานท่านจึงมีวิธีการเพื่อเตือนใจแก่ภิกษุทั้งหลายมากมาย นับเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง พระมหากัสสปเถระแสดงวาทะอันเป็นหลักการและสารัตถะธรรมที่สำคัญ ที่มีกล่าวในคัมภีร์ขุททกนิกาย เถรคาถา ซึ่งท่านได้กล่าวไว้จำนวน ๔๐ คาถา มีข้อที่ควรนำมาศึกษาถึงวิธีการในด้านต่างๆ ดังนี้

วิธีการไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะและตระกูล อันเป็นแบบอย่างของผู้สงบ เพราะการคลุกคลีดังกล่าวเป็นเหตุให้เกิดความฟุ้งซ่าน ไม่เป็นที่สบายแก่การปฏิบัติสมณธรรม เกิดความขัดข้องในสิ่งเหล่านั้น จึงได้กล่าวคาถาเป็นอุทาหรณ์ว่า

ผู้มีปัญญาเห็นว่า ไม่ควรอยู่คลุกคลีด้วยหมู่คณะเพราะเป็นเหตุทำให้ฟุ้งซ่าน ได้สมาธิยาก การสงเคราะห์ชนต่างๆ เป็นความลำบาก ดังนั้น จึงไม่ชอบใจจะอยู่กับหมู่คณะ^{๒๔}

^{๒๓} พระธัมมานันทมหาเถระ, **อัครมหาบัณฑิตานุกรณ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๓๓๐.

^{๒๔} ชู .เอกร. (ไทย) ๒๖/๑๐๕๔/๔๑๒.

นักปราชญ์ไม่ควรเกี่ยวข้องกับตระกูลทั้งหลายเพราะเป็นเหตุทำให้ฟุ้งซ่าน ได้สมาธิได้ยาก ผู้เกี่ยวข้องกับตระกูลนั้น ย่อมต้องชวนชวายเป็นการเข้าสู่ตระกูล มักติดรสอาหาร ย่อมละทิ้งประโยชน์อันจะนำความสุขมาให้ ผู้มีปัญญาได้กล่าวการกราบไหว้และการบูชาในตระกูลทั้งหลายว่าเป็นเปือกตมและเป็นลูกศรที่ละเอียดอ่อนได้ยาก บุรุษผู้เลวทราม ย่อมละสักการะได้ยากยิ่ง^{๒๕}

วิธีการการบริโภคอาหารและการใช้สอยปัจจัย ๔ ของภิกษุพระมหากัสสปเถระ กล่าวให้เป็นอุทาหรณ์สำหรับภิกษุ เพื่อให้ภิกษุเห็นถึงคุณและโทษของการบริโภค ตลอดจนมีความสำรวมในการใช้สอยปัจจัยให้เกิดความเลื่อมใส ของผู้ถวายความอุปถัมภ์ และก่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด จึงกล่าวว่า

เราลงจากเสนาสนะแล้วก็เข้าไปบิณฑบาตยังนครเราได้เข้าไปหาบุรุษโรคเรื้อนนั้นผู้กำลังบริโภคอาหารด้วยความอ่อนน้อมบุรุษโรคเรื้อนนั้น ได้น้อมเข้าซึ่งคำข้าวด้วยมือโรคเรื้อนเมื่อเขาใส่คำข้าวลง นิ้วมือของเขาก็ขาดตกลงในบาตรของเรานี้^{๒๖} เราอาศัยชายคาเรือนฉันข้าวนั้นอยู่ ในเวลาที่กำลังฉันและฉันเสร็จแล้วเรามีได้มีความเกลียดชังเลยภิกษุใดไม่ดูหมิ่นปัจจัยทั้ง ๔ คือ อาหารบิณฑบาตที่จะพึงลุกขึ้นยืนรับ ๑ บังสุกุลจีวร ๑ เสนาสนะคือโคนไม้ ๑ ยาดองด้วยน้ำมูตรเน่า ๑ ภิกษุนั้นแลสามารถจะอยู่ในจตุรทิศได้แม้ยามชรา^{๒๗}

ณ เชิงเขานั้น มีสายน้ำใสสะอาด ตารดาชด้วยหญ้ามีสีเหลือง เหมือนแมลงค่อมทอง น้ำรินรมย์ ภูเขาที่ฝนกรด มีต้นไม้ใบหญ้าขึ้นเขียวชอุ่ม เป็นถิ่นมีถ้ำชบมาอาศัย ไฟระด้วยเสียงนกยูง นารินรมย์ เราก็มเหมือนคนที่จิตแน่วแน่ทั่วไปที่พิจารณาเห็นได้อย่างแจ่มแจ้ง ถูกต้อง จึงไม่ยินดีในดนตรีมโหรี ๕ แต่มายินดีเสียงน้ำตก เสียงช้างร้องและเสียงนกยูงแทน^{๒๘} วิธีการเกี่ยวกับการงานและการคบคน ภิกษุเป็นผู้เว้นจากการประกอบอาชีพ การทำงาน ควรเป็นผู้มีความว่างในการงาน คบหาบุคคลผู้เป็นกัลยาณมิตรเพื่อมุ่งประพฤติปฏิบัติให้เกิดความบริบูรณ์ในการศึกษาอันเป็นกิจของภิกษุ ท่านจึงกล่าวคาถาไว้ว่า “ภิกษุไม่พึงทำการงานให้มากนัก พึงเว้นคนผู้มีใช้กัลยาณมิตรเสีย ไม่ควรชวนชวายเป็นลาภผล ท่านผู้ปฏิบัติเช่นนั้นย่อมจะต้องชวนชวาย และติดในรสอาหาร ย่อมละทิ้งประโยชน์อันจะนำความสุขมาให้พึงเว้นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์เสีย เมื่อภิกษุชวนชวายในการงานมาก ก็จะต้องเฝียวยาร่างกายลำบาก ผู้มีร่างกายลำบากนั้นย่อมไม่ได้ประสบความสำเร็จ”^{๒๙}

^{๒๕} ชุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๑๐๕๕-๔๐๒.

^{๒๖} ชุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๑๐๕๗-๑๐๕๘/๔๐๒.

^{๒๗} ชุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๑๐๕๙-๑๐๖๐/๔๐๒.

^{๒๘} ชุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๑๐๖๕/๑๐๗๔/๔๐๓-๔๐๔.

^{๒๙} ชุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๑๐๖๕-๑๐๗๔/๔๐๓-๔๐๔.

ในภาพรวมพระมหากัสสปะเถระ มีบทบาทในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาหลายด้าน นับแต่ท่านเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ ได้เป็นกำลังทรัพยากรสำคัญในการวางรากฐานและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ไม่ยิ่งหย่อนกว่าพระอริยสาวกท่านอื่นๆ อีกจำนวนมาก

๕) พระราธเถระ ท่านอุปสมบทตอนแก่ โดยมีพระสารีบุตรเป็นพระอุปัชฌาย์ ด้วยวิธีอุตตฺตจตุตถกรรมอุปสัมปทา เป็นรูปแรก ไม่นานก็บรรลุธรรมแล้วทำการเผยแผ่สั่งสอนแก่ประชาชนทั่วไป แต่ที่โดดเด่น ก็คือ การปรณินิบัติตนในฐานะสัทธินิหาริกและอันเตวาลิกของพระสารีบุตร ดังนั้นบทบาทของท่านในด้านนี้จึงเป็นบทบาทของลูกศิษย์ต่ออาจารย์ โดยท่านยึดข้อปฏิบัติที่สัทธินิหาริก หลังจากบรรพชาอุปสมบทแล้วพึงปฏิบัติต่อพระอุปัชฌาย์ เรียกว่า “อุปัชฌายวัตร” ประกอบด้วย

(๑) เอาใจใส่อุปัชฌาย์บำรุงดูแล ข้อนี้ถือเป็นวัตรปฏิบัติที่สำคัญ เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูทวนเวียนที่มีต่อพระอุปัชฌาย์

(๒) ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนหรือรับโอวาทคำสั่งสอน วัตรปฏิบัติข้อนี้ มีพุทธประสงค์ให้สัทธินิหาริกตั้งใจศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติขัดเกลากายวาจาใจของตน

(๓) ขวนขวายป้องกันหรือป้องกันความผิดพลาดเสียหายที่จะมีแก่พระอุปัชฌาย์ เมื่อพระอุปัชฌาย์ทำผิดพระวินัย เกิดความเบื้อหนายในเพศบรรพชิต หรือมีความเห็นผิดจากท่านองคฺลองธรรม สัทธินิหาริกจะต้องขวนขวายระงับอันตรายที่เกิดขึ้นแก่พระอุปัชฌาย์ได้ ถ้าหากว่าสัทธินิหาริกไม่มีความสามารถพอในการทำให้พระอุปัชฌาย์หายจากความเห็นผิด จะต้องหาบุคคลอื่นช่วยระงับ

(๔) รักษาหัวใจของพระอุปัชฌาย์ การรักษาหัวใจของพระอุปัชฌาย์นั้น สัทธินิหาริกจะต้องประพฤตินให้เป็นที่ไว้วางใจแก่พระอุปัชฌาย์ ไม่คบคนนอกหรือบุคคลอื่นที่เป็นที่ระแวงสงสัยของพระอุปัชฌาย์การคบบุคคลที่ไม่เหมาะสมอาจจะทำให้พระอุปัชฌาย์ไม่สบายใจหรือกินแหวงแคลงใจ ซึ่งจะทำให้การรับและการให้เป็นต้นกับบุคคลดังกล่าว จะต้องเรียนให้พระอุปัชฌาย์ท่านทราบเพื่อให้ท่านได้สบายใจ

(๕) เคารพนับถือพระอุปัชฌาย์ การเคารพนับถือพระอุปัชฌาย์ เป็นหน้าที่ของสัทธินิหาริกที่จะต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัด เพราะอุปัชฌาย์เป็นดุจดับบิดาของสัทธินิหาริกนั่นเอง เพราะฉะนั้นจะต้องให้ความยำเกรงนับถือ การกระทำบางอย่างไม่สมควรกับสัทธินิหาริก เช่น เวลาเดินตามหลังพระอุปัชฌาย์ สัทธินิหาริกจะต้องเดินไม่ชิดนัก ไม่ห่างจากท่านนัก ไม่พูดขึ้นท่ามกลางที่ท่านกำลังพูดอยู่ เพราะการพูดแทรกขึ้นในระหว่างเป็นการผิดมารยาทที่ดี หรือหากพระอุปัชฌาย์พูดผิดไป สัทธินิหาริกก็ไม่ควรคัดค้านต่อหน้า ควรจะหาเวลาและโอกาสพูดให้ท่านได้สติและรู้สึกตัว

(๖) จะไปที่ใดต้องได้รับอนุญาตจากพระอุปฌาย์ การที่สัทธินิหาริกจะเดินทางไปไหนจะต้องเรียนขออนุญาตจากพระอุปฌาย์ก่อน หากไปไหนโดยไม่บอกเวลา ถือว่าเป็นการผิดมารยาทที่ดี และการไปนั้นจะต้องได้รับการอนุญาต หรือเห็นสมควรจากพระอุปฌาย์ก่อน จึงสมควรเดินทางไป หากท่านพิจารณาเห็นว่าไม่สมควรไป เพราะมีเหตุไม่เหมาะสมหลายอย่าง สัทธินิหาริกจะต้องไม่ตื้อตึงไป จะต้องให้พระอุปฌาย์เห็นชอบและอนุญาตให้เท่านั้นจึงถือว่าเป็นสัทธินิหาริกที่อยู่ในโอวาท

(๗) พยาบาลจนกว่าท่านจะหายอาพาธหรือมรณะ จริยาวัตรข้อนี้ ถือเป็นหลักการที่สำคัญในการแสดงถึงความมีน้ำใจ กตัญญูกตเวทีตาธรรมของสัทธินิหาริก เมื่อพระอุปฌาย์เกิดอาพาธอย่างใดอย่างหนึ่ง สัทธินิหาริกย่อมมีหน้าที่ต้องดูแลรักษา หากไม่สามารถจะต้องขอร้องให้ผู้อื่นช่วยรักษาพยาบาล หรือเวลาท่านอาพาธสัทธินิหาริกจะต้องไม่ละทิ้งท่าน จะต้องช่วยดูแลท่านจนกว่าจะหายเป็นปกติ หรือจนกว่าท่านจะมรณภาพไปเองนั่นแหละ จึงจะถือว่าสัทธินิหาริกที่มีความกตัญญูกตเวทีที่แท้จริง

สรุปในภาพรวมของพระมหาลลภิกษุทั้ง ๕ รูป คือ

๑) พระอัญญาโกณฑัญญเถระ ไม่มีหลักฐานปรากฏชัดเกี่ยวกับบทบาทด้านการปกครอง คงเป็นเพราะท่านบวชตอนแก่แล้ว จึงไม่เหมาะในด้านนี้ แต่หากจับเอาประเด็นการนำเอาหลานชาย (พระปุลณณมันตานีบุตรเถระ) มาบวชจนเป็นกำลังสำคัญในพระศาสนา

๒) พระอุรุเวลกัสสปเถระ ท่านมีผลงานเด่นอยู่ คือ

(๑) เหตุบัญญัติพระวินัยเรื่องเครื่องโลหะ พุทธอนุญาตเครื่องโลหะเป็นต้น

(๒) ตามเสด็จโปรดพระเจ้าพิมพิสารและช่วยประกาศศาสนา จนมีประชาชนรวมทั้งพระเจ้าพิมพิสารบรรลุมรรคเป็นจำนวนมาก

๓) พระมหากัจจายนเถระ ท่านมีบทบาทด้านนี้ในแคว้นอวันตีของท่านอย่างมาก และพอสรุปได้ว่า ท่านคงเทศนาสั่งสอนประชาชนในแคว้นอวันตีให้อยู่ในศีลธรรมนั่นเอง

๔) พระมหากัสสปเถระ ท่านมีผลงานเด่นๆ ได้แก่ การบัญญัติพระวินัยเกี่ยวกับอุปสมบทกรรม : สวดอุปสัมปทาเปกขะระบุโคตร การอุปสมบทคู่ พระพุทธอนุญาตการเย็บตามผ้าด้วยด้าย และเป็นประธานในการทำปฐมสังคายนาพระธรรมวินัย

๕) พระราธเถระ ไม่มีหลักฐานปรากฏชัดเกี่ยวกับบทบาทด้านนี้ คงเป็นเพราะท่านบวชตอนแก่แล้ว จึงไม่เหมาะในด้านนี้ ท่านคงดำรงชั้นธัมมสังฆนายกไปตามปกติวิสัยของพระชีนาสพและในฐานะเน่อนาบุญของโลกอย่างแน่นอน

บทบาทด้านนี้ถือเป็นภารกิจติดตัวชาวพุทธทุกคน เริ่มจากเวลาที่แสดงตนเป็นพุทธมามกะ ยังได้บรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุสามเณรด้วยแล้วยังจะต้องตระหนักถึงการสืบสานพระพุทธปณิธาน เพราะพระสงฆ์ แม้จำนวนจะน้อยกว่าพุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์ แต่ถือว่าเป็นพุทธบริษัท

ระดับนำที่จะต้องรับผิดชอบต่อพระพุทธปณิธานทั้ง ๔ ประการ ที่พระอรหันต์ พระอริยสงฆ์ บุรพจารย์ในอดีตได้สืบสวนกันมาตามลำดับ การสืบต่องานพระพุทธศาสนาจากอดีตถึงปัจจุบัน เป็นการแสดงออกซึ่งความสำนึกคุณของพระรัตนตรัย ตระหนักในหน้าที่ของตนมีความเมตตากรุณาต่อคนอื่น ต้องการที่จะเห็นคนในยุคต่อๆ กันไปช่วยกันสืบสานพระพุทธศาสนา เพื่อให้คนแต่ละยุคแต่ละสมัยได้รับผล คือ ความสุขความสงบจากการศึกษาและปฏิบัติธรรม พุทธบริษัทหลัก คือ พระภิกษุ สามเณร โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านที่ได้รับพระราชทานให้ดำรงสมณศักดิ์ชั้นต่างๆ จะต้องตระหนักถึงภารกิจที่ทรงอาราธนาไว้ในสัญญาบัตรที่ว่า “ขอพระคุณโปรดรับธุระพระพุทธศาสนา เป็นภาระสั่งสอนช่วยระงับอธิกรณ์ อนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรในพระอารามโดยควรเทอญ” ดังนั้น การสืบสานพระพุทธศาสนาเป็นธุระ คือ การศึกษา และการเจริญกรรมฐาน การทำหน้าที่ป้องกันพระพุทธศาสนา ขจัดปัญหาที่เกิดแก่พระพุทธศาสนา การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การรักษาสถานภาพของพระพุทธศาสนา คือ กิจจาธิกรณ์ อันเป็นภารกิจที่จะต้องกระทำตามสมควรแก่กรณี มีการป้องกัน เรื่องที่ควรป้องกัน สถานภาพของพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน โดยเฉพาะท่าทีของพุทธศาสนิกชน จำนวนไม่น้อยเลยที่เกิดอาการซึ่งเราเรียกว่า วิกฤต ที่สรุปแล้วเป็นเป็นวิกฤติ ๒ ประการ ได้แก่

๑) วิกฤตศรัทธา ความเชื่อมั่นในพระรัตนตรัย โดยเฉพาะภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ ไม่ค่อยจะมั่นคงเท่าที่ควร จนบางครั้งมีอาการวิกฤตขึ้นมามากบ้างน้อยบ้าง

๒) วิกฤติปัญญา การศึกษาเรียนรู้หาความเข้าใจในพระพุทธศาสนามุ่งข้างสับสน ยามใดที่เกิดปัญหาขึ้นในพระพุทธศาสนา จะหาคนรับผิดชอบได้ยาก ร้ายไปกว่านั้นคือจะมีคนอีกกลุ่มหนึ่งคอยซ้ำเติมให้สถานการณ์รุนแรงมากขึ้น

การปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนานั้น พุทธบริษัททุกฝ่ายควรหันมาใส่ใจอย่างจริงจัง ระบบการศึกษาของสังคม ต้องทำอย่างไรจึงจะทำให้คนในสังคมทั้งหลายโดยเฉพาะเยาวชนหันมาสนใจหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเรื่องเหล่านี้ล้วนเป็นภาระหน้าที่ของทุกฝ่ายที่นับถือพระพุทธศาสนาและได้ชื่อว่าพุทธบริษัทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต้องร่วมมือร่วมแรงกันในการที่สถาปนาพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่คู่ดินฟ้าตราบนานเท่านาน

๔.๓ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “บทบาทของมัลลลภิกษุที่ได้รับเอตทัคคะในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ทำให้สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางพัฒนาศักยภาพพระมัลลลภิกษุในสังคมไทยได้ ดังนี้

พระมหาลลภิกษุที่ได้รับเอตทัคคะ	แนวทางพัฒนาศักยภาพพระมหาลลภิกษุในสังคมไทย
๑. พระอัญญาโกณฑัญญเถระ - เป็นผู้รู้ราตรีนาน เป็นแม่แบบของพุทธสาวกที่มีประสพการณ์สูง - เป็นพหูสูตร เป็นคนมีอายุมาก ผ่านร้อนผ่านหนาวมามาก ได้เรียนรู้มาเยอะ - ท่านเป็นคนมีศรัทธาเชื่อมั่นในมหา-ปุริสลักษณะ	- นำประสพการณ์ที่พระมหาลลภิกษุมิติดตัวมาก่อน บวชมาเพิ่มศักยภาพของตนเอง - กระตุ้นให้เกิดการนำเอาประสพการณ์มาใช้ให้เกิดการเรียนรู้พระธรรมวินัยและนำไปประพฤติปฏิบัติ - ปลุกฝังเชื่อมั่นในพระรัตนตรัย ให้มีอจลศรัทธา
๒. พระอุรุเวลกัสสปเถระ - เป็นผู้มึบบริวารมาก บ่งบอกถึงมีคุณธรรมโอบอ้อมอารี - เป็นแรงหนุนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า	- กระตุ้นให้พระมหาลลภิกษุในสังคมไทยที่มีบริวารญาติมิตรมาก โดยให้ท่านเหล่านั้นนำธรรมะเข้าสู่บริวารให้ทั่วถึง - เป็นกำลังของเจ้าอาวาสในการดูแลรักษาวัด
๓. พระมหากัจจายนเถระ - เป็นผู้สำรวจอินทรีย์และยกย่องในการฟังธรรม โดยสามารถแสดงธรรมที่ได้ฟังมาอย่าง ให้ละเอียด คนอื่นเข้าใจได้ง่าย - เป็นผู้ชอบสงฆ์อยู่คนเดียว	- วางระบบในพระมหาลลภิกษุให้มีความสำรวจอินทรีย์ ฝึกให้เป็นนักเทศน์ นักบรรยายธรรม ให้มีการสวดมนต์เป็นประจำ - ส่งเสริมให้พระมหาลลภิกษุในสังคมไทย มีกายสงบอยู่คนเดียวหรือจัดให้รับผิดชอบพื้นที่ในวัด
๔. พระมหากัสสปเถระ - ยึดถือหลักธรรมมักน้อยสันโดษ - เป็นประธานในการทำสังคายนา รักษาพระธรรมวินัย	- วางแบบรูปลักษณะพระมหาลลภิกษุให้เป็นผู้มักน้อยสันโดษ - ส่งเสริมให้พระมหาลลภิกษุเป็นแกนนำ เป็นหลักในการรักษาพระพุทธศาสนาให้มั่นคงตลอดไป
๕. พระราธเถระ - เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายโดยไม่ยึดถือว่าตนมีอายุมากกว่าพระอุปัชฌาย์ - เป็นผู้ฉลาดในการฟังธรรม จับประเด็นได้อย่างถูกต้องและชัดเจน - ช่วยเป็นกำลังในการผ่อนแรงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	- กระตุ้นให้พระมหาลลภิกษุมีความอดทนต่อคำสั่งสอนเพื่อลดทิฐิฐิมานะในตนเอง - ให้พระมหาลลภิกษุฝึกเทศน์ ฝึกตีความเพื่อช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา - กระตุ้นให้เป็นผู้เผยแผ่ธรรมะสู่ญาติมิตร